

Международен индекс «Право на собственост» 2011

Право на собственост и
икономическо благосъстояние

Институт за пазарна икономика

www.ime.bg

22 март 2011

Зорница Славова

Индекс „Право на собственост“

Правото на собственост играе важна роля за просперитета на всяка една държава. Защитата на правото на собственост на индивидите им позволява да се възползват от плодовете на своя труд и да използват дадените им ресурси внимателно и ефективно. Институтът за пазарна икономика е една от 67 организации от 53 държави по света, които си партнираха с *Алианс „Права на собственост“*, *Вашингтон* и програмата *Hernando de Soto Fellowship*, за да създадат петия годишен Международен индекс „Право на собственост“ (International Property Rights Index – IPRI). Индексът измерва и сравнява държави от целия свят в степента им на защита на правото на интелектуална и физическа собственост. IPRI 2011 обхваща 129 страни, представляващи 97% от световния БВП.

Индексът оценява и класира държавите според десет отделни индикатора, групирани в три главни области на частната собственост:

ПРАВНА И ПОЛИТИЧЕСКА СРЕДА (*Legal and Political Environment - LP*)

- 1) **независимост на съдебната власт** - свобода на съдебната власт от влиянието на политически и бизнес групи;
- 2) **върховенство на закона** - степента на доверие от страна на индивидите, инвеститорите и бизнеса към съдебната система при защита на правата на собственост;
- 3) **политическа стабилност** - степента на политическата стабилност, която стимулира пазарните субекти да се сдобиват със собственост и развитие на правата им върху нея;
- 4) **контрол над корупцията** - степента, в която публичната власт се използва за лични облаги;

ПРАВО НА ФИЗИЧЕСКА СОБСТВЕНОСТ (*Physical Property Rights - PPR*)

- 5) **защита на правото на физическа собственост** - правната дефиниция за права на собственост и силата на защита на правата на собственост върху качеството на съдебната защита на частната собственост, включително финансовите активи;
- 6) **регистрация на собственост** - трудностите за регистрация на собственост (брой на необходимото време и процедури) от гледна точка на бизнеса;
- 7) **достъп до заеми** - възможността за придобиване на собственост чрез банкови заеми;

ПРАВО НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ (*Intellectual Property Rights - IPR*)

- 8) **защита на правото на интелектуална собственост** - силата на защита на правата на интелектуална собственост в различните държави;
- 9) **патентна защита** - силата на защита на патентите, базирана на пет основни критерии: обхват, членство в международни договори, ограничения на патентните права, влизане в сила и продължителност на защитата;
- 10) **пиратство на авторски права** - разпространение на пиратството в четири различни сфери: бизнес продукти, записи и музикални продукти, филмови продукти и развлекателни продукти.

Първите и последните

Финландия продължава да води класирането за пета поредна година, като този път дели първото място със Швеция с резултат от 8,5 от максималните 10 точки. След първенците, на трето място се нарежда Сингапур с 8,3 точки, а на четвъртата позиция попадат Нова Зеландия, Норвегия, Люксембург и Швейцария с 8,2 точки за всяка. На дъното на класацията е Венецуела с 3,4 точки, а с малко по-добър резултат са Зимбабве, Бурунди и Бангладеш. При тазгодишното класиране 129-те страни леко са повишили средния си резултат и той вече е 5,6 точки при 5,5 през миналата година.

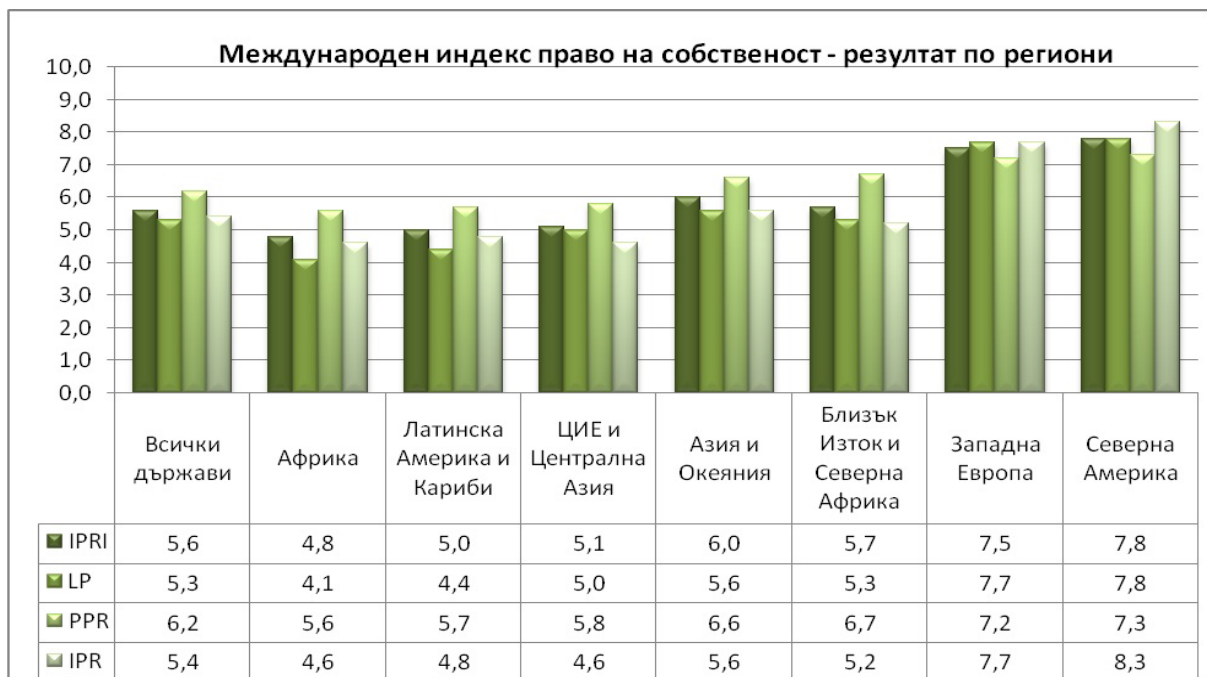
Стойности на индикаторите

Индикатор	Средна величина	Медиана	Минимум	Максимум
IPRI 2011	5,6	5,3	3,4	8,5
Правна и политическа среда	5,3	4,9	2,1	8,8
Право на физическа собственост	6,2	6,1	4,3	8,3
Право на интелектуална собственост	5,4	5,1	2,3	8,5

Източник: IPRI 2011

През 5 годишния период на изследване на защитата на правото на собственост като цяло средният резултат расте, като дори и последните имат напредък и най-ниските резултати постепенно се покачват през годините.

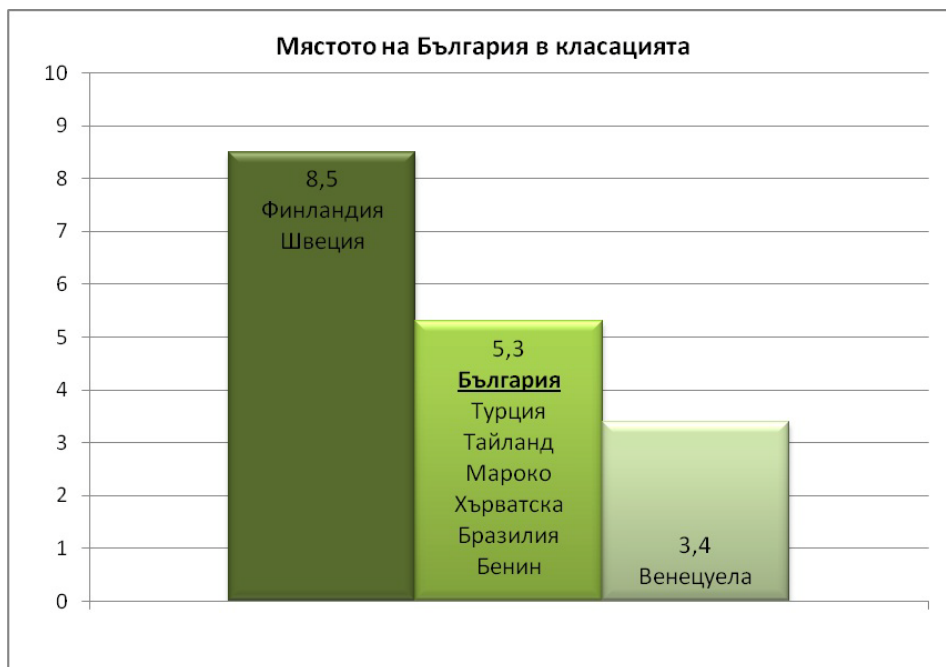
Разбира се, и тази година има и успешни и неуспешни примери. Страните, които бележат най-сериозен напредък при защитата на правото на собственост включват Бруней, Бенин, Индонезия, Уганда, Алжир, Буркина Фасо, Етиопия, Сенегал, Мавриций и Еквадор. От другата страната са държавите с традиционно силни резултати – тези от Западна Европа и Северна Америка.

Източник: IPRI 2011

Мястото на България

България заема 64-то място (от 129) с резултат 5,3 точки от максималните 10. С равен резултат и на същата позиция са Турция, Тайланд, Мароко, Хърватска, Бразилия и Бенин. Тази оценка поставя страната по-близо до страната с най-ниска защита на правото на собственост – Венецуела (3,4 т.) и по-далеч от първенците Финландия и Швеция с по 8,5 точки.

Източник: IPRI 2011

Въпреки че в сравнение с миналата година България пада с 5 места в класацията, резултатът ѝ се подобрява с 0,1 точки. Като цяло за петте години, в които се издава индексът, защитата на правото на собственост в страната постоянно се подобрява, но напредъкът е незадоволителен изключително бавен – от 4,9 точки през 2007 г. до 5,3 точки през 2011 година. С този темп едва ли може да се очаква бързо забогатяване на хората, да не говорим за по-бързо излизане от кризата. Изключително важно е да се отбележи, че ефективната защита на правото на собственост зависи изключително и само от българското правителство и провалът не може да се отнесе към външни фактори. В този смисъл, ниските доходи у нас могат да бъдат обяснени в голяма степен с несигурността на гражданите и фирмите и липсата на защита, която държавата е призвана да осигурява.

И при трите основни групи показатели напредъкът е подобен – за петте години на издаване на индекса България е напреднала с 0,6 точки (от 4,4 до 5 т.) при правна и политическа среда, с 0,2 точки (от 5,4 на 5,6 т.) по право на физическа собственост и с 0,6 точки (от 4,8 до 5,4 т.) по защитата на правото на интелектуална собственост.

Резултатите на България в Индекс 2011

Източник: IPRI 2011

Традиционно най-лошото представяне на България е при **правната и политическа среда** – точно 5 точки през 2011 година. И въпреки че точно тук се измерва сравнително добрата оценка за политическата стабилност (5,9 т.), тя не може да компенсира ниските резултати по отношение на независимостта на съдебната власт и контрола над корупцията.

Изненадващото в тазгодишният индекс е подобряването при подиндикатора „независимост на съдебната власт“. През последните години резултатът на България по този показател не можеше да се отдели от незавидните 3 точки, но за 2011 година достига 4,2 точки, което може да изглежда сериозна промяна, но продължава да показва силната зависимост на съда от различните политически и бизнес групи.

Тъй като този индикатор измерва възприятие за независимост на съдебната власт, основна причина за неговото подобрене би могла да бъде гръмко обявената от новото правителство съдебна реформа, която да реши проблемите на отдавна забуксувалата съдебна система в страната. Това беше подкрепено и от междинния доклад на ЕК за напредъка на България по Механизма за сътрудничество и проверка, който отчита изпълнението на стратегията за съдебна реформа през 2010 година. В доклада са посочени измененията в Закона за съдебната власт, които съдействат за по-голямата отчетност и прозрачност на съда. По-важните промени в

тази насока касаят правомощията на Висшия съдебен съвет и системата за назначаване и атестиране в съдебната система.

Като цяло оценката за България се повишава заради първите стъпки към осъществяването на съдебната реформа, нарастването на броя на делата за измами със средствата от фондове на ЕС, борбата с корупцията по високите етажи на властта. Все пак, трябва да имаме предвид, че България все още е много далеч от определенията за независима съдебна власт и некорумпирана държава.

Проблемните области носят достатъчно информация за това къде трябва да бъдат насочени усилията на управляващите и администрацията. Остава предизвикателството най-после да започне да се прилага изискването на оценка на въздействието на всички нормативни актове, което значително ще повиши прозрачността на законодателството и ще намали въздействието на неефективните актове върху гражданите и бизнеса.

Резултатът за групата **правото на физическа собственост**, в която България постига най-добрите си резултати в предишните години, през 2011 намалява с 0,4 до 5,6 точки. Най-голямо понижение отбелязва поиндикаторът „достъп до заеми“ - от 4,9 т. през 2010 до 4,1 т. през 2011 година. Като се има предвид, че данните тук са до 2009 година, спадът при този индикатор е продиктуван от негативните ефекти на световната икономическа и финансова криза.

За поредна година поиндикаторът „регистрация на собственост“ е оценен сравнително високо, като и тази година запазва 8,2 точки. Високият резултат в тази категория е продиктуван от улесняването на регистрирането на собственост основно заради създаването и развитието на имотния регистър в интернет. От 2009 г. информационната система на кадастъра и имотния регистър започва да действа във всички регионални служби, но все още обхваща малка част от имотите – 12% от територията на страната за първата година, като останалата част трябва да влезе до 2015 година.

Въпреки значителните промени, все още стои въпросът с тромавата администрация и многобройните, скъпи и дълги процедури.

В областта на защитата на **правото на интелектуалната собственост** България има доста силни, но и изключително слаби резултати. Така, например, патентната защита в страната е оценена с 9,1 точки от максималните 10, което е и най-високо оцененият показател на страната. Този резултат е обусловен от добрата законова уредба и съвременните практики, които се прилагат. Проблемът тук е, че въпреки ефективната рамка, бизнесът не е запознат със защитата на патентите, а едно изследване на Българската стопанска камара от 2008 година показва, че всяка втора фирма няма доверие в прилагането на законовите разпоредби и не търси патентна защита.

В групата на защита на правото на интелектуалната собственост попада и най-слабият показател за България – пиратството на авторските права. През 2011 година резултатът тук е 3,3 точки, с 0,1 т. повече от Индекс 2010. Явно тук политиката за защита на правото на собственост се проваля гръмко, а пиратството продължава да е силно разпространено. Основният принос за ниската оценка тук е интернет пиратството, което продължава да бъде огромен проблем в България. Изследване на Сдружението на издателите на бизнес софтуерното пиратство, сочи, че пиратството при софтуера, инсталиран върху персонални компютри в България е 67% през 2009 г. (в световен мащаб равнището на пиратския софтуер е 43%), а причините за това са непослователното правоприлагане, продължителните производства и неадекватните санкции, както и липсата на ефективно управление на софтуерните активи в малките и средни

предприятия и високата обществена толерантност към посегателствата срещу интелектуалната собственост.

През 2010 година пък директорът на Международната федерация за звукозаписната индустрия и координаторът на Агенцията за интелектуални права към правосъдното министерство на САЩ посочи България като първенец при интернет пиратството.

Резултати на България			
	2009	2010	2011
ПРАВНА И ПОЛИТИЧЕСКА СРЕДА	4,5	4,6	5,0
Независимост на съдебната власт	3,0	3,2	4,2
Върховенство на закона	4,7	4,8	4,9
Политическа стабилност	5,8	5,8	5,9
Контрол над корупцията	4,5	4,7	4,8
ПРАВО НА ФИЗИЧЕСКА СОБСТВЕНОСТ	5,6	6,0	5,6
Защита на правото на физическа собственост	3,8	4,9	4,6
Регистрация на собственост	7,8	8,2	8,2
Достъп до заеми	4,3	4,9	4,1
ПРАВО НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ	5,1	5,1	5,4
Защита на правото на интелектуална собственост	3,0	3,1	3,8
Патентна защита	9,1	9,1	9,1
Пиратство на авторски права	3,2	3,2	3,3
МЕЖДУНАРОДЕН ИНДЕКС "ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ"	5,1	5,2	5,3

Източник: IPRI 2011

Право на собственост и икономическо благосъстояние

Основният фокус на индекса е как защитата на правото на собственост се отразява на икономическото благосъстояние на страните. За целта авторите на изследването разделят включените държави според резултатите им. Така се обособяват 5 големи групи от по 20% (квинтили) от всичките 129 оценявани страни.

В първата група са първите 20% от държавите в класирането – тук са включени 26 страни с резултат по-голям от 6,9 точки. Разбираемо, повечето от тях са от най-силните райони – Западна Европа и Северна Америка. В последната пета група са 20-те процента държави на дъното на класацията – 25 страни с резултат по-малък от 4,4 точки.

През 2009 година България премина в третата група и през 2011 г. отново е сред страните със средно представяне. В същата група са и Словения, Индия, Китай, Латвия, Румъния, Египет.

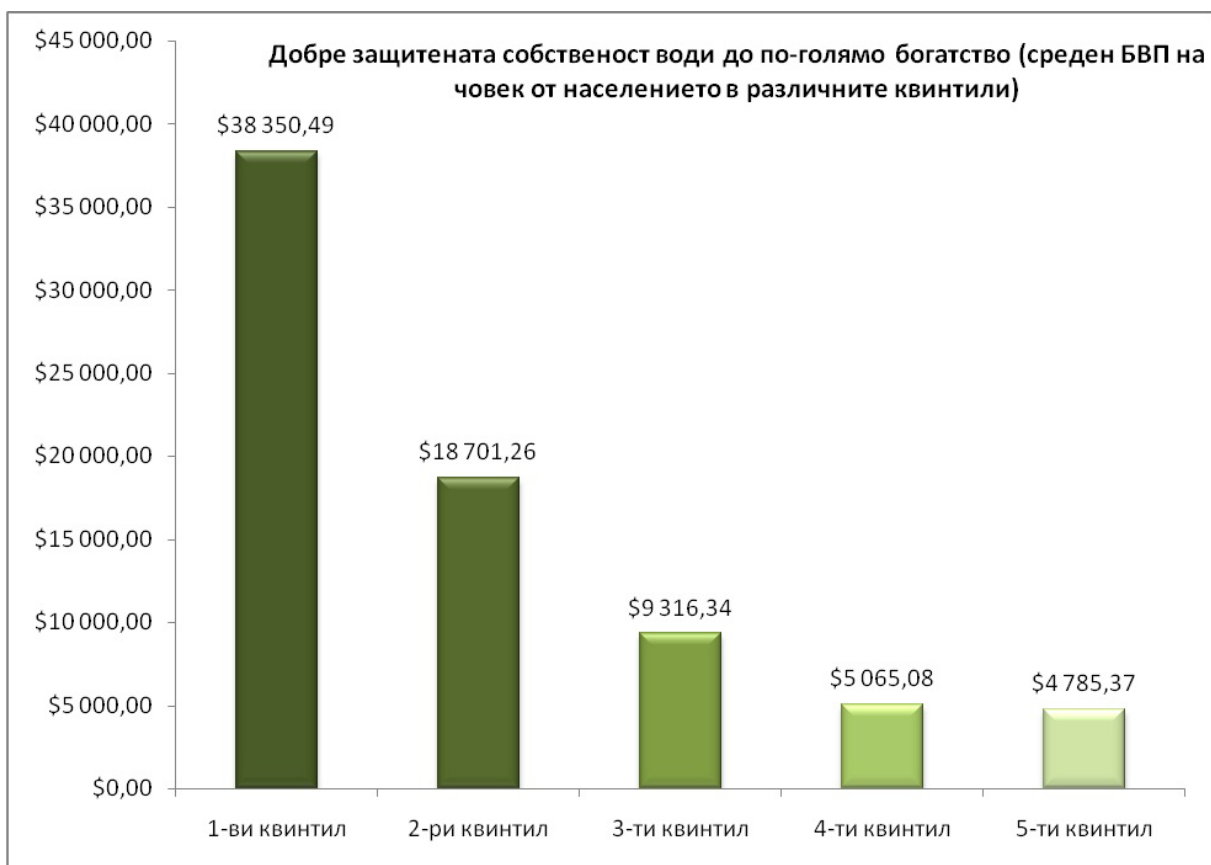
Рангове IPRI 2011 по квинтили (от най-силни към най-слаби)

	Топ 20%	2-ри квинтил	3-ти квинтил	4-ти квинтил	Последни 20%
1	Финландия	Малта	Словения	Мексико	Ливан
2	Швеция	Бахрейн	Бруней	Шри Ланка	Непал
3	Сингапур	Чили	Гана	Ел Салвадор	Алжир
4	Люксембург	Естония	Индия	Перу	Мадагаскар
5	Нова Зеландия	Оман	Панама	Виетнам	Армения
6	Норвегия	ЮАР	Руанда	Мали	Камерун
7	Швейцария	Чехия	Тринидад и Тобаго	Сирия	Иран
8	Дания	Пуерто Рико	Китай	Замбия	Сърбия
9	Австралия	Саудитска Арабия	Латвия	Аржентина	Босна и Херцеговина
10	Канада	Испания	Румъния	Хондурас	Грузия
11	Холандия	Унгария	Ямайка	Македония	Никарагуа
12	Австрия	Ботсвана	Бенин	Мозамбик	Пакистан
13	Германия	Израел	Бразилия	Филипини	Чад
14	Хонконг	Мавриций	<u>България</u>	Сенегал	Парагвай
15	Великобритания	Словакия	Хърватска	Доминиканска Реп.	Украйна
16	Ирландия	Южна Корея	Мароко	Гвиана	Боливия
17	Япония	Полша	Тайланд	Мавритания	Молдова
18	Белгия	Йордания	Турция	Русия	Нигерия
19	САЩ	Малайзия	Египет	Уганда	Кот д'Ивоар
20	Франция	Уругвай	Малави	Етиопия	Либия
21	Исландия	Италия	Черна гора	Гватемала	Ангола
22	ОАЕ	Литва	Свазиланд	Албания	Бангладеш
23	Катар	Тунис	Колумбия	Азербайджан	Бурунди
24	Тайван	Коста Рика	Танзания	Еквадор	Зимбабве
25	Кипър	Кувейт	Буркина Фасо	Казахстан	Венецуела
26	Португалия	Гърция	Индонезия	Кения	

Източник: IPRI 2011

Разделението на включените в изследването държави и изследването на икономическото им развитие, показва ясна връзка между защитата на правото на собственост и brutния доход. Първите 26 страни в класацията се радват на \$38,350 среден БВП на човек от населението. Последните в класирането пък имат по-малко от \$4,800 на глава.

Авторите изчисляват и какъв ще е ефектът върху богатството при по-добра защита на правото на собственост. Данните показват, че единица покачване на резултата в индекса е равна на \$8,960 увеличаване на БВП на човек от населението. Това означава, че ако България съумее да повиши защитата на правото на собственост, съизмеримо с един пункт увеличение в индекса, ще премине във втората група държави с над \$18,000 БВП на човек (за 2010 година БВП на човек от населението в България е \$12,800).

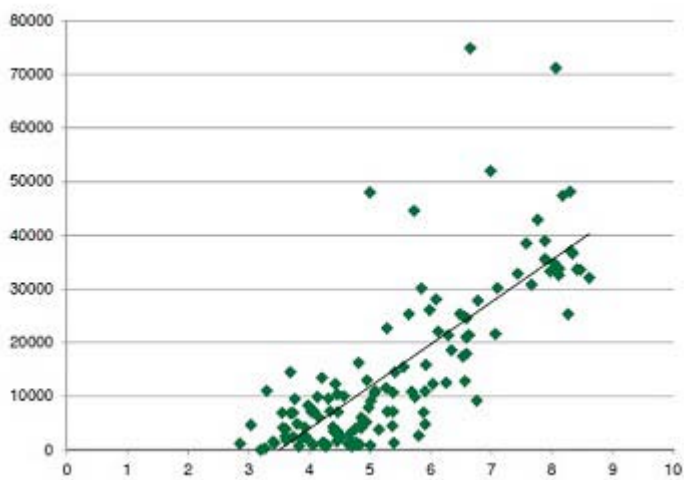

Източник: IPRI 2011

На практика, добрата защита на правото на собственост носи много позитиви на страните, които успяват да я постигнат и поддържат:

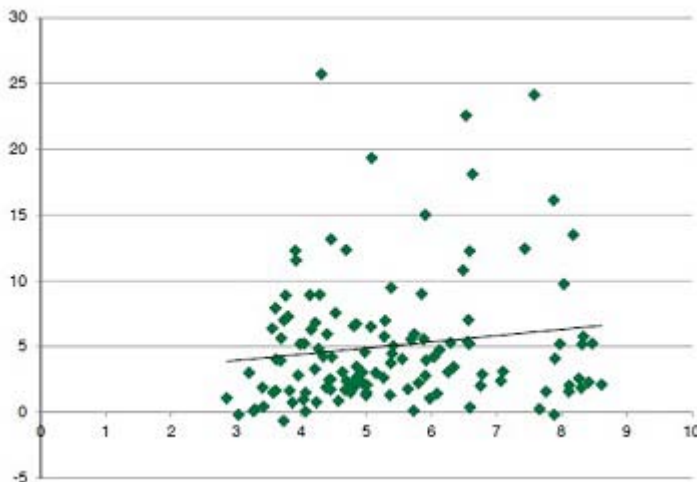
1) По-висок БВП на глава от населението

Графика: Връзка между IPRI (абсциса) и БВП на човек от населението в долари (ордината)

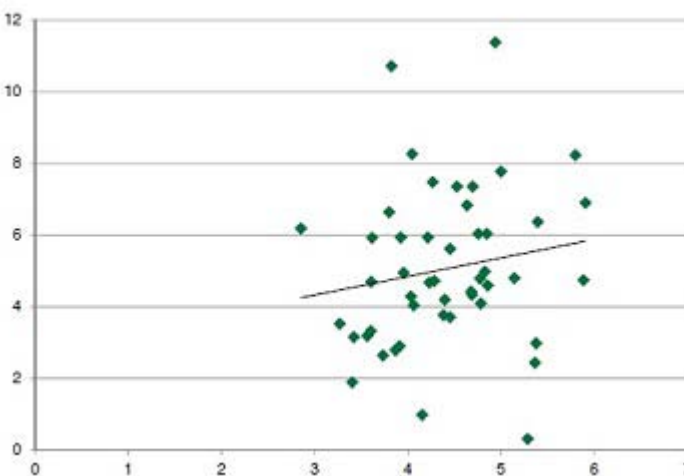
2) Повече преки чуждестранни инвестиции

Графика: Връзка между IPRI (абсциса) и преки чуждестранни инвестиции като процент от БВП (ордината)

3) По-голям ръст на БВП

Графика: Връзка между IPRI (абсциса) и ръста на БВП (ордината)

Изводи и препоръки

Всичко това показва значението на защитата на правото на собственост и как тя реално се отразява на живота на хората в страната. При целенасочени усилия за нейното подобряване, водещи и до по-висок доход, повече инвестиции и по-голям икономически растеж, държавите могат по-лесно и безболезнено да се справят с негативните ефекти от световната финансова и икономическа криза.

България не прави изключение - въпреки че защитата на правото на собственост в страната е изключително ниска (на последно място в ЕС), при смели реформи и силна политическа воля, България може да върви бързо нагоре, осигурявайки по-добри условия на бизнеса и гражданите си.

За да могат да се изведат конкретни препоръки за усъвършенстване на правото на собственост в България, трябва да се разгледат най-проблемните области, влияещи върху силата на защита на правото на собственост.

- Независимост на съдебната система и върховенство на закона; премахване на корупционните практики – необходими са реформи за освобождаването на съдебната

власт от влиянието на политически и бизнес групи, ефективна съдебна система и оптимизиране на сроковете за произнасяне. За целта трябва да се осигури равнопоставеност и прозрачност особено в системата на обществените поръчки, лицензирането и концесиите. Един от най-добрите способи за това е разширяването на е-правителството и използването на интернет за информация, плащания, кандидатстване и сигнали за корупция. По-конкретните препоръки са:

1. въвеждане на система за плащания на всички държавни и общински такси и данъци чрез системи за електронни плащания по интернет;
 2. създаване на електронна система за обществени поръчки в рамките на електронното правителство;
 3. публикуване на информация за действия при сигнали за корупция на интернет страниците на всички министерства;
 4. публикуване на всички съдебни решения; изискване на отчетност на съдебната власт;
 5. изготвяне на подробни годишни анализи за работата на Висшия съдебен съвет;
 6. въвеждане на системен надзор на управлението на съдилищата и прокуратурите.
- Регистрация на собственост:
 1. въвеждане на възможност за регистрация по интернет в Имотния регистър,
 2. опростяване на процедурата по регистрация чрез компютъризация и използване на технологиите.
 - Пиратство на авторски права – ефективен контрол от страна на правоприлагащите органи срещу пиратството в четири различни области – бизнес продукти, записи и музикални продукти, филмови продукти и развлекателни продукти.
 - Достъп до заеми – поддържане на макроикономическата стабилност в съчетание с оптимизиране и повишаване на качеството на публичните разходи. Пряк ангажимент на правителството трябва да бъде спазването на бюджетна дисциплина вкл. недопускане на бюджетни дефицити. Освен това, ускоряване на усилията за присъединяване на България към валутния механизъм ЕRM2, неминуемо ще се отрази в понижена оценка на риска в българската икономика, което освен всичко друго ще намери израз и в по-ниски лихвени равнища.